

De vierde rivier

Een kabbelend beekje, nee, dat is het bepaald niet. De bedding is te breed en tussen twee bochtige delen zit bovendien een lang recht eind. Lolbroeken hebben dat stuk de Inktaap genoemd. Niemand weet eigenlijk waarom.

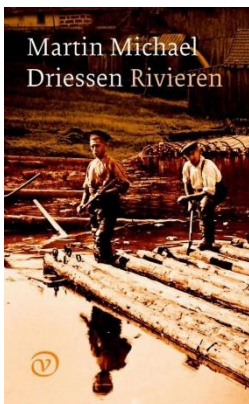
Bijzonder is hij wel, deze rivier. In het steile en bochtige deel vóór de Inktaap laat de stroom veel materialen achter als sediment in de kleiige bodem. Omdat de rivier uitmondt in het exclusieve reservoir van het Boekenwalhalla, mag het geen verbazing wekken dat het bezinksel vooral bestaat uit respectabele pennenvruchten van schrijvers die net niet aan de hoogste kwaliteitseisen voldoen. Gesneuveld in de worsteling om door de meanders heen te komen in het soevereine, majestueus voortglijdende water van de Inktaap.

Slechts drie letterwerken hebben deze meedogenloze, natuurlijke barrière overwonnen. Zij maken zich in alle rust op voor de finale beproeving: twee scherpe bochten met talloze scherpe keien vlak onder het wateroppervlak en waterplanten die als zeemonsters om zich heen grijpen om met hun tentakels alle vaste elementen in het water de ultieme doortocht naar het Walhalla te ontnemen. De geschiedenis leert dat iedere curve één exemplaar opslokt; slechts het absolute topstuk bereikt het paradijselijke eindpunt van de rivier.

De overgebleven drijvers in de Inktaap zien er in de glans van de zonnekabbelende stroom op hun voordeligst uit. Daar dobbert Driessens *Rivieren*, duidelijk met thuisvoordeel, omdat die al drie eerdere rivieren achter de rug heeft en van alle ontberingen daarin nu even op adem komt, in zijn vierde rivier. De beheersing, de elegantie, het is indrukwekkend.

In *Rivieren* begeeft de lezer zich in drie verhalen, die elk een gemeenschappelijke bron van gebeurtenissen hebben: een rivier. Elke rivier, elk verhaal, staat compleet op zichzelf en toch komen ze samen in één monding. Binnen een mum van tijd is dit boek aan ons voorbij gegaan alsof we ons midden in een stroomversnelling bevonden. Op beeldende wijze brengt Driessen de lezer midden in de avonturen van de hoofdpersonen. Zoals *Rivieren* zich duidelijk onderscheidt van de andere boeken in deze strijd der boeken, verschillen de drie verhalen onderling ook. De uiteenlopende onderwerpen zijn boeiend en de lezer wordt in elk verhaal gegrepen door de beeldende stijl van Driessen.

In het eerste verhaal omgeeft de hevig kolkende rivier de Aisne een acteur in een strijd met zijn drankprobleem. Deze hevige strijd vecht hij uit tijdens een kanotocht op de rivier, waar hij zich in allengs benardere omstandigheden flink in de nesten weet te werken.

Het tweede verhaal vertelt het leven van de jonge Konrad, die vlotter is van beroep. De rivier is het bindmiddel in de innige vriendschap tussen hem en Julius. De bruisende rivier, de Wilde Rodach, breekt door barrières die op het eerste gezicht alleen te dromen zijn voor Konrad.

De rivier in het derde verhaal fungeert als scheiding tussen twee landerijen, die een historie van grootse conflicten kennen. Een gevonden schat verandert de vreedzame co-existentie volledig. De rivier functioneert hier als een fluïde engel der wrake.

Even verderop wentelt Olyslaegers *WIL* zich keer op keer uitgelaten rond onder het aangename voorjaarszonnetje. Hier geen sneeuw meer, geen verraderlijke stadselementen,

geen foltering en die inherent zijn aan oorlog en overlevingsdrang. Rust en de zoete smaak van water is de gerechtvaardigde beloning na de heftige chicanes eerder in de rivier.

Wilfried is hulpagent in het bezette Antwerpen. Hij is een tweezak: wanneer het hem uitkomt helpt hij de nazi's, dan weer helpt hij Joden. Het feit dat Wilfried van beide kanten een graantje meepikt, komt voort uit zijn overlevingsdrang en de druk die zijn omgeving op hem uitoefent. Hierdoor leeft hij gedurende het hele verhaal in een innerlijke tweestrijd, die zo beschreven is dat de lezer ook bij zichzelf te rade moet gaan. Is trouw aan familie en vrienden een waarde van alle tijden? Mag je onschuldige mensen benadelen om je eigen veiligheid te waarborgen? De originele, tweedelige invalshoek zorgt ervoor dat Wil een pareltje binnen het genre van de oorlogsromans is.

Het boek bevat een sterke gewetenskwesie: Wilfried probeert zijn oorlogs(wan)daden te verantwoorden door het schrijven van zijn verhaal. Aan het begin van het verhaal wordt duidelijk gemaakt dat hij zijn verhaal schrijft voor zijn achterkleinzoon, die aan het einde van het verhaal nooit bestaan blijkt te hebben. Dit einde is niet alleen origineel, maar benadrukt ook dat hij zijn oorlogsdaden wil verantwoorden en daarmee zijn verantwoordelijkheid probeert te ontlopen. Zo probeert hij zijn handen in onschuld te wassen wat betreft de dood van zijn kleindochter, die de wandaden van haar boma niet kon verdragen. Het boek zet de lezer dus aan het denken over het nemen van de eigen verantwoordelijkheid, ook bij rampzalig uitpakkende gevolgen van eerdere beslissingen.

Het derde exemplaar heeft zich lange tijd aan het oog weten te onttrekken, maar op grote afstand, in oostelijke richting, is toch de spiegelende dolk van Birneys *De tolk van Java* te ontwaren. Die zondert zich graag af, maar lijkt ook moeite te hebben met de lentefrisheid van het water.

De lezer begeeft zich in *De tolk van Java* in een onstuimige rivier. Het overvloedige geweld dompelt de lezer onder in waanzin. De veranderingen van perspectief en de hierop volgende wisseling van oordeel over de daden van de 'kwade' vader maakt het er voor de lezer niet rustiger op. Aan het begin van het boek is hij wreed, listig en zwijgzaam. Hij laat niets los over zijn gevoelens en als hij iets zegt, dan is het over de oorlog óf over zijn haat. Arto praat vooral met zijn handen, zoon Alan registreert met onbehagen. Birney voegt aan deze vernederende mishandelingen dan ook zijn eigen, haatdragende commentaar toe. Aan het begin heeft de lezer daarom ook geen enkele sympathie voor Arto. Later worden de rollen omgedraaid en krijgt de lezer het perspectief van Arto die zelf mishandeld wordt en een vreselijke jeugd kent. Hoewel het in het begin van het verhaal als onmogelijk werd geacht, krijgt de lezer gaandeweg toch enige sympathie voor de man die Alfred Birney een nare jeugd bezorgde. De emotie die dit familiedrama oproept is adembenemend. Een vader die zijn eigen frustraties afreageert op zijn kinderen en een moeder die maar niks doet. Een hand is het enige wat ze hun gaf, zo afstandelijk als het maar kan. De agressie, de pijn en het verdriet. De emoties die veroorzaakt zijn door de bizarre gebeurtenissen maken 'De tolk van Java' een genot om te lezen. Het verhaal is op zo'n manier geschreven dat het levensecht is en dat de emotie tot diep in de vezels van lezer doordringt.

De thematiek van het boek is aansprekend voor alle generaties, ook al behandelt het een periode uit de geschiedenis die niet voor iedereen bekend is. 'De tolk van Java' is meer dan een oorlogsboek. Het is een zoektocht naar wat goed en wat slecht is. Een zoektocht naar identiteit en loyaliteit. Birney laat de lezer zelf oordelen over deze begrippen en laat zo een onuitwisbare indruk achter.

Deze rivier is, buiten het in slaap wiegende deel dat Inktaap heet, een ruwe en wilde rivier.

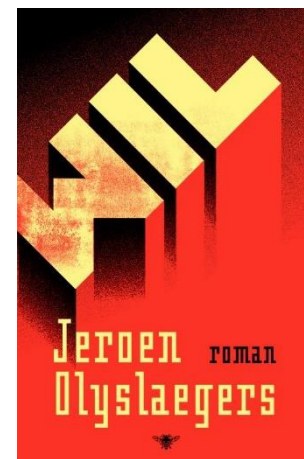
De rivier wordt slechts door een enkeling uitgevaren tot het eind. Veel scherpe bochten en rotsen resulteren in vroege uitvallers. Twee van de drie hebben het ook deze keer niet gehaald tot het boekenwalhalla. Alleen de sterkste van de sterksten vecht zich door alle meanders heen.

Het einde van het rak is nabij. Het einde van de Inktaap nadert. De eerste gevaarlijke, scherpe bocht doemt op. 'Rivieren' komt ernstig in problemen. De route naar het Boekenwalhalla is niet bestemd voor Driessen. Ondanks veel positieve eigenschappen kan 'Rivieren' niet meer met de andere twee boeken mee in het nu woelige water. Het moet in deze eerste bocht achterblijven. Zijn hoofd boven waterhoudend probeert het niet in de bocht te blijven hangen maar verder mee te reizen met de andere twee boeken. Na een laatste stuiptrekking moet 'Rivieren' het helaas opgeven. Het kan niet op tegen de tegen de subliem beschreven en tot op het bot ontlede personages van de andere twee boeken. Daarbij komt dat er te weinig diepgang is in de personages om je goed te kunnen inleven. Een laag dikke klei, aangeslibd voor een scherpe rots, vormt zijn eindpunt. Het ultieme tikje tegen de steenmassa klinkt als een postuum eresaluut. Een graf onzichtbaar voor de massa, maar voor de ware liefhebber een gewijde plek.

Een stukje verderop wacht de volgende beproeving in de rivier, die 'De tolk van Java' opbreekt. De documentatieve stijl van 'De tolk van Java' wordt niet door iedereen gewaardeerd. De gruweldaden van Arto in de oorlog zijn erg gedetailleerd weergegeven, maar zonder emotie. Dit komt wel heel hard binnen, zo niet te heftig. De eindeloze opsomming van gruwelijkheden en mishandelingen wordt anderzijds juist als saai ervaren. De schrijfstijl is daarnaast wat kaal en houterig. Het ontbreekt aan beeldspraak. De overvloed aan informatieve beschrijvingen van Birney over Nederlands-Indië en de politieke acties ligt te zwaar op de maag, de geschiedenis is te ver weg. Kortom, de zuigende modder ontfermt zich over dit geschifte geschrift, vlak voor de doorgang naar het Boekenwalhalla.

Als enige nog badderdrijvend op het rustige rivierwater likt daar 'WIL' zijn wonden. Licht aangedaan – drie ezelsoren en een kaftscheurtje – heeft hij zich vakkundig tussen de laatste obstakels door gemanoeuvreerd. Hij heeft zijn Via Gladiola bereikt: na een zware strijd is de tegenstand verslagen en kunnen de bloemen in ontvangst genomen worden. Langzamerhand begeeft hij zich naar de natuurlijke sluizen van het Boekenwalhalla, dat paradijselijke meer, waar hij zich meer dan welkom mag voelen. Het boek is een pareltje binnen de categorie van de oorlogsromans. Het heeft niet alleen ongekende kwaliteiten wat betreft de originele thematiek, maar ook wat betreft schrijfstijl en het blootleggen van de menselijke psyche.

Zo heeft het boek, net als hoofdpersoonage Wilfried, gestreden voor het leven en met respect voor de tegenstrevers getriomfeerd.

*Inktaap-jury Groene Hart Lyceum
Alphen aan den Rijn*